

Це кеш <https://lit.wikireading.ru/37045> від Google. Це знімок сторінки станом на 27 лис. 2022 03:36:46 GMT. [Поточна сторінка](#) тим часом могла змінитися. [Докладніше](#).

[Повна версія](#) [Лише текстова версія](#) [Переглянути джерело](#)

Порада. Щоб швидко знайти пошуковий термін на цій сторінці, натисніть **Ctrl+F** або **⌘-F** (Mac) і скористайтесь панеллю пошуку.

ВикиЧтение
Теорія літератури
Павлычко Соломия

Модерністська реінтерпретація традиції

We use cookies. Read the [Privacy and Cookie Policy](#). I accept

Модерністська реінтерпретація традиції

На Першому з'їзді МУРУ Костецький, як пам'ятаємо, висунув заклик «неповороту назад» і розриву з усіма національними традиціями, передовсім фольклорними, народницькими, шевченківськими. «Рідне», «наше» бачилося не опорою, а гальмом і перешкодою. Впродовж усього свого активного літературного життя Костецький пробував осмислити і сформулювати особисте ставлення до національної художньої традиції.

В повному обсязі воно втілювалося у вступі до двотомника Стефана Георге, опублікованого в Мюнхені в 1968—1971 рр. І цей вступ, і саме видання — наймонументальніша праця Костецького. Двохсотсторінкова стаття у властивій для Костецького хаотичній манері торкається місця Георге в європейській культурі, його біографії, однак усе це здається тільки приводом поговорити на іншу тему — про нереалізовані можливості української літератури, про її невикористані шанси європеїзуватися, інтегруватися в ширший світ, кардинально змінити власну мову. Стаття писалася в кінці 60-х, коли Костецький пробує з'ясувати, чому в українській літературі модернізм не відбувся. Його почуття зрозумілі. Поставлене запитання більш ніж правомірне. Однак судження Костецького категорично нігілістичні і багато в чому несправедливі.

Наймодернішим українським письменником і найбільш подібним до Георге Костецький називає Сковороду. Найбільшою проблемою української літератури Костецький вважає те, що не мова Сковороди, а мова Шевченка лягла в її основу. Питання мови залишається найважливішим для Костецького. Його прозова й драматична творчість була спробою зламати цю мову. В статті про Георге він повертається до початків проблеми: «Українська літературна мова, позасумнівна річ, була б принципово відмінна від тієї, якою вона є сьогодні, якби в її основу лягла сковородинська модель. Інакшу кількісно-якісну роль відіграли б у ній і народно-селянські елементи, елементи „котляревщини“». Мова ця була б культурною, включаючи грецький, латинський, старослов'янський шари, якими користувався Сковорода.

Костецький згадує, що мову Сковороди критикували й Шевченко, й Франко, але вважає їхню критику несправедливою. Він не помічає неорганічності мови Сковороди, в якій поєднання різних лексичних шарів було штучним і справляло враження жакхливої мішанини, між іншим, властивої й самому

Костецькому. Але, як відомо, в основу української мови лягла мова Шевченка, яка звузила «українське життя до одної-єдиної теми»[791]. Мова Шевченка стала пасткою, а на межі століть спричинилася до «катастрофи», будучи непридатною для модернізму.

Франкові Костецький не може пробачити зневаги до Верлена та інших символістів. Для Костецького «речник прогресивного українства» мав другу сторону. Естетичну сліпоту. Він не був літературно обдарованою людиною. «Як явище стилю Франко не існує»[792]. І це неправда. Франко не існує лише як явище стилю, який би заїмпонував Костецькому, тобто Франко не був представником модерного, не риторичного, не патріотичного поетичного вислову.

Особливе місце у цьому перелікові «неіснуючих» письменників посідають Леся Українка та Ольга Кобилянська. Вони найближче підійшли до модернізму, мали найбільше шансів стати модерністами, однак у цій ролі, а отже, як значні письменники, на думку Костецького, просто «не здійснилися».

«Коли йдеться про „дів“, то, само зрозуміло, не могло бути й мови, щоб вони фігурували напівголими. Норми їхнього прилюдного буття диктувались їм у зовсім „безпосередньому сусідстві“ з портретом Шевченка», — пише Костецький з неприховуваною зневагою до них як до жінок, а також як до людей, на його думку, несміливих. Однак справа не в тому, щоб «роздягнутися». Костецький торкається питання «літературного побуту». Він дратується позерством, неприродністю, штучністю літературного побуту двох письменниць, чорними платтями, відбитими на відомій фотографії, зробленій у Чернівцях 1901 р., і зафіксованими в спогадах Василя Сімовича («...я Лесю Українку ніколи в іншій сукні не бачив і в іншій, не чорній, поетки я собі не уявляю. Так, як і Ольги Кобилянської, не можу собі подумати в не чорній одягу»[793]). Так само виключно в чорному ходила Наталя Кобринська.

Ці чорні сукні й портрети з сумними, серйозними обличчями мали замаскувати другий, ретельно приховуваний бік їхніх натур. Костецький претендує тут на відкриття приватних таємниць Лесі Українки й конфлікту культури, про який писалося в першому розділі цієї праці:

«Якби вона такими одноразовими, безприкладними засобами, якими вона жила й мислила, відтворюючи свої взаємини з дядьком Михайлом Драгомановим, своє життя з умираючим Сергієм Мержинським, своє співіснування з Ольгою Кобилянською — небувалий ще в українській літературі факт кохання двох жінок, „хтось біленького“ та „хтось чорненького“, — якби вона всім огором свого мовного світовідчуження удалася безпосередньо до читача, було б, з гарантією, усе інакше в українській літературі. Не було б їй потреби змагатися „Блакитною трояндою“ чи „Лісовою піснею“ з Ібсеном та Гауптманом, досягати таких сумнівних успіхів, як-от „Камінний господар“, що наздолюжив хіба що відсутність в українській драмі — Шилера. Не мали б на обов'язку й наступні покоління поетів доробляти те, що родами й стилями належало до її доби...»[794]

Якщо повернутися до питання мови, то саме мова листів Лесі Українки могла, на думку Костецького, як і мова Сковороди, змінити «лінію українщини».

Присуд Кобилянській ще жорстокіший. Якби вона пішла за своєю «нижньою свідомістю», відвертіше заглибилася в питання статі й психології, вона могла б створити щось видатне[795]. Однак вона злякалася цього, злякалася самої себе. «Страх бути запідозреною в ексгібіціонізмі досягає в неї панічних розмірів», — пише Костецький у зв'язку з її страхом давати в друк свої фотографії й цілим листуванням навколо фотографії, опублікованої в ЛНВ 1899 р. (річн. II, т. V). Цей страх виявити себе, свій інтерес до сексуальності, страх перед Пшибишевським з його зображенням відносин між чоловіком і жінкою зруйнував Кобилянську як потенційну модерністку. Сам Костецький, якому пуританізм або сексуальні комплекси нібито не властиві, демонструє у своїй власній художній творчості цілковите невміння торкатися питань почуттів, кохання, сексу.

Василя Стефаника Костецький називає геніальним письменником. Тому що Пшибишевський відкрив йому шлях до літератури, тому що він страждав «Едиповим комплексом», тому що він «жив не в конфлікті з дивацтвом „кінця сторіччя“, а навпаки, був у них своїм...»[796]. Костецький не помічає, як він на свій смак витворює образ Стефаника, посилаючись виключно на листи останнього. Як тенденційно добирає з листів ті висловлювання, які підтверджують щось схоже на модерністську тривогу, критицизм до українства й нібито пошук «штуки для штуки». (Насправді Стефанік розвивався в цілком протилежному напрямі.) Костецького захоплює літературний побут Стефаника в Кракові, участь у «Молодій Польщі». Неважко побачити, що Костецький переносить захоплення літературним побутом Пшибишевського на Стефаника. Стефанік, як відомо з його ж таки листів, цим побутом не захоплювався. Навпаки, писав до Ольги Гаморак у червні 1899 р.: «Я его (Пшибишевського. — С. П.) все боявся, аби він на мене не мав якогось впливу»[797].

Стефанік, однак, так само не здійснився. Він не залишився в Кракові, не написав п'єси, а потім кількох романів, не зустрівся з Георгієм, не здобув замість Реймонта Нобелівську премію, і Костецький звинуватив у цьому громаду, тиск народництва, зокрема таких критиків, як Лев Турбацький.

Неокласик Зеров, на думку Костецького, заслуговує поваги за боротьбу з народництвом. Неокласики створили «культуру». Однак неокласицизм був не тільки «антипросвітянським», але й «антималармеанським». Інша його вада в тому, що він обмежувався високим стилем, тобто звужував мову.

І все ж саме у 20-і роки розпочалося руйнування старої літературної мови і з'явилася «не сковородинська» і «не шевченківська», а «костаточна українська мова». Тут величезне місце Костецький приділяє «деструктивній праці» Семенка, Шкурупія, аспанфутуристів: «Штучно плекану цнотливість мови вони розхитали до основ, розбили й зневажили її активні складові частини, не вагалися включати в її виразові спроби жаргон, вуличне, брутальне, блюзнірче, таке, від чого мліли спільним запамороком і просвітяни, і неокласики...»[798] Тичина, Бажан, Свідзінський засвідчили існування багатозначної й «багатоцентової» культури.

Костецький у радикальний, часом вульгарний спосіб прагне зруйнувати народницький канон, який складається з «Кобзаря», «Каменяра» та «Дочки Прометея»[799]. З часів Єншана не лунало таких інвектив на адресу народницької культури: «Це культура інфантильна, психологія її якщо не стадна, то в усякому разі родинно-патріархальна. У ній неможливо кроку ступити без сливе патологічного безнастанного клопоту про „національну своєрідність“»[800]. Крім того, вона вузька, позбавлена літературного смаку, «не чуйна... до реальних особистостей», передовсім до названих вище канонічних класиків і митців узагалі.

Отже, за схемою розвитку української літератури, намальованою Костецьким, усе в ній пішло не так, як повинно було піти. Модерність не зреалізувалася, відповідно, модернізм не склався як літературна течія, стиль чи хоча б побут. У ставленні до традиції виявився крайній нігілізм Костецького. Але також і песимізм. Адже вона, по суті, виявилася нездоланною, а дискурс його теоретизування про модернізм поступово ставав дискурсом невдачі.

[О проектеРазделы](#)

Содержание

- [Модерність світосприйняття: літературно-теоретичні дослідження Соломії Павличко](#)
- [Дискурс модернізму в українській літературі](#)
- [Передмова до другого видання\[15\]](#)

- [Українське народництво в 1898 р.](#)
- [«Малорусские писатели на Буковине»](#)
- [«Нові ідеї», або Координати нового дискурсу](#)
- [Парадокс «одинокого мужчини»](#)
- [Рецепція Ольги Кобилянської й конфлікт культури зблизка](#)
- [Модернізм як фемінізм](#)
- [Конфлікт між статями як один з аспектів fin de siècle](#)
- [Сексуальність](#)
- [Дискурс особистих стосунків. Біографічний відступ](#)
- [Підсумок](#)
- [1. Альманахи 900-х років: формування нового естетичного простору](#)
- [2. Модернізм як риторика естетизму: поезія початку XX століття](#)
- [3. «Поезія в прозі», або проза як поезія](#)
- [Євшан як ніцшеанець](#)
- [Євшанова концепція творчості](#)
- [Про громадянство, філістерів, натовп](#)
- [Питання канону класиків](#)
- [Психологізм](#)
- [Фемінізм, жіноче питання](#)
- [Україна і Європа](#)
- [Хатяни як пост-«модерністи»](#)
- [Літературна ситуація і формування нового дискурсу](#)
- [Проблема читання](#)
- [Відлуння «модернізму»](#)
- [«Мистецтво», або Авангард як антимодернізм](#)
- [Неокласицизм — філософія консервативної модернізації](#)
- [Хвильовий: між Європою і європейським модернізмом](#)
- [Європеїзм і антиєвропеїзм](#)
- [«Місто»](#)
- [Інтелектуальна проза Петрова й Підмогильного](#)
- [Екзистенціальний дискурс](#)
- [Дискурс ірраціоналізму](#)
- [Автори як маски, тексти як шифри](#)
- [Сексуальність](#)
- [Finale](#)
- [Розділ IV Ще один сюжет. Психопатичний / психоаналітичний дискурс як компонент української модерності](#)
- [Невроз як феномен культури fin de siècle](#)
- [Фройдизм як критичний дискурс: Степан Балея](#)
- [Між фройдизмом і комунізмом: психоаналітичний дискурс у 20-і роки](#)

- [Фройдизм у вигляді уламків](#)
- [Психопатичний дискурс: Микола Хвильовий](#)
- [Час та його завдання](#)
- [«Велика література»](#)
- [Національно-органічний стиль](#)
- [Криза з погляду Юрія Косача](#)
- [«Неповорот назад»](#)
- [Романтизм «Хорса»\[648\]](#)
- [Романтизм «Звена»](#)
- [Між модернізацією і модернізмом](#)
- [«Наша сучасність — наше мистецтво»](#)
- [Трагедія еміграції](#)
- [2. Філософ кризи й несталості: Петров-Домонтович-Бер](#)
- [«Людина розуму»](#)
- [Епоха як проблема історіософії](#)
- [Криза](#)
- [Релятивізм](#)
- [Культура й етнос. Чи потрібна літературі держава?](#)
- [Екзистенціалізм](#)
- [Модернізм за Петровим](#)
- [Антинародництво, або Стан сучасного літературознавства](#)
- [Рання проза. Від «романтизму» до поетики деструкції](#)
- [Перекладацтво як модерністична практика](#)
- [Модерністська реінтерпретація традиції](#)
- [Зиновій Бережан — дискурс невдачі](#)
- [Василь Барка — дискурс псевдомодернізму](#)
- [* * *](#)
- [Нові завдання нового модернізму](#)
- [Дискусія навколо модернізму](#)
- [Рецепції та інтерпретації](#)
- [Мова](#)
- [Перекладацтво](#)
- [Нью-йоркська група і шістдесятники](#)
- [Підсумки](#)
- [Висновки](#)
- [Про дослідження Джорджа Грабовича](#)
- [Моделі шевченкознавства в радянській і не радянській науці](#)
- [Філософські поеми Івана Франка «Смерть Каїна», «Похорон», «Мойсей» і європейський романтизм](#)
- [Роздуми про вуса, навіяні одним оповіданням Олекси Стороженка](#)

- [Творчість Олега Зуєвського, або анатомія українського сюрреалізму](#)
- [Методологічна ситуація в сучасному українському літературознавстві](#)
- [Український романтизм: тяглість напрямку як естетичний тупик](#)
- [Ігор Костецький](#)
- [Пристрасть і їжа: особиста драма Михайла Коцюбинського](#)
- [A catfish for your thoughts: ukrainian literature at the turning point](#)
- [Language](#)
- [Poetry](#)
- [Prose](#)
- [Михайло Орест, поет лісу](#)
- [До читачів \(Про дебют Андрія Кокотюхи\)](#)
- [Facing freedom: the new ukrainian literature](#)
- [Про Аскольда Мельничука](#)
- [Сто років без Фрейда\[985\]](#)
- [Насильство як метафора \(Дискурс насильства в українській літературі\)](#)
- [Література як помста: образи жорстокості в епоху романтизму](#)
- [Маргінальність як об'єкт теорії](#)
- [Філософсько-теоретичні передумови](#)
- [Проблема маргінального/центрального в теорії Мішеля Фуко](#)
- [Маргінальність в інтелектуальній історії](#)
- [Літературознавство постмодернізму](#)
- [Канон з погляду боротьби центру і маргінесу](#)
- [Парадокси Гертруди Стайн](#)
- [Роман як інтелектуальна провокація](#)
- [Культурні дискурси кінця століття: Котляревський, двохсотліття української літератури та її вороги](#)
- [Про автора](#)
- [Примітки \(до електронної версії\)](#)

←

[Перекладацтво як модерністична практика](#)

[Зиновій Бережан — дискурс невдачі](#)

→